

Інформаційно-методичне забезпечення оцінки кон'юнктури продовольчого ринку

У статті запропонована модель вивчення кон'юнктури продовольчого ринку. Сформовано інформаційно-методичну базу проведення аналізу та оцінки кон'юнктури ринку продовольчих товарів. Розглянуто сукупність показників ринкової кон'юнктури, які забезпечують інформаційну систему, та розкрито значення параметрів факторів, що впливають на формування продовольчого ринку. Обґрунтовано рекомендації щодо розвитку галузей виробництва, переробки і розподілу продовольчої продукції.

Ключові слова: інформаційна система, ринкова кон'юнктура, попит, пропозиція, місткість ринку, продовольчий ринок.

I.B. ARTIMONOVA,

к.э.н., доцент, Белоцерковский национальный аграрный университет

Информационно-методическое обеспечение оценки конъюнктуры продовольственного рынка

В статье предложена модель изучения конъюнктуры продовольственного рынка. Сформирована информационно-методическая база проведения анализа и оценки рынка продовольственных товаров. Рассмотрена совокупность показателей рыночной конъюнктуры, которые обеспечивают информационную систему, и раскрыто значение параметров факторов, влияющих на формирование продовольственного рынка. Обоснованы рекомендации по развитию отраслей производства, переработки и распределения продовольственной продукции.

Ключевые слова: информационная система, рыночная конъюнктура, спрос, предложение, емкость рынка, продовольственный рынок.

I. ARTIMONOVA,

PhD in economics, associate professor of finance and credit, Bila Tserkva National Agrarian University

Information and methodical providing of assessment of food market conditions

In the article the model of the food market situation research is proposed. Informational and methodological basis of the analysis and evaluation of food market conditions is formed. A set of indicators of market conditions which provide information system and disclosed values of factors that influence the formation of the food market is considered. Recommendations for the development of the production, processing and distribution of food products are grounded.

Keywords: information system, market conditions, demand, supply, market size, food market.

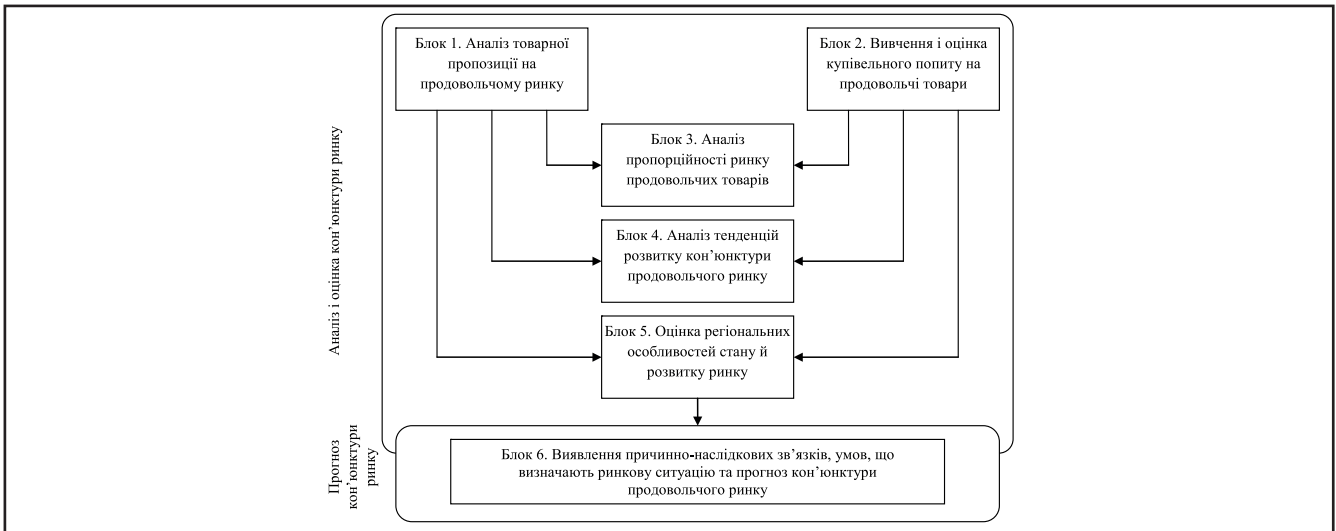
Постановка проблеми. Наявність налагодженої інформаційної системи обумовлює ефективність процесу прийняття оптимальних рішень в процесі управління системою продовольчого забезпечення, стан якої визначає рівень продовольчої безпеки країни, тобто здатність держави та її регіонів забезпечувати достатнє та якісне харчування всім своїм громадянам незалежно від їх доходів, а також створення резервних продовольчих фондів за рахунок продукції вітчизняного виробництва. Організація такого банку даних та підходів до їх інтерпретації передбачає необхідність збору великих масивів інформації і оперативної їх обробки, що забезпечує прийняття раціональних рішень господарюючими суб'єктами галузей виробництва, переробки і розподілу продовольчої продукції, виконавчими органами влади, регулюючими процеси продовольчого забезпечення. Варто зауважити, що в сучасних умовах розвиток галузей продовольчого забезпечення регіонів суттєво стримується відсутністю єдиної системи інформаційного забезпечення, ефективних маркетингових служб в управлінських структурах, що дозволило б місцевим товаровиробникам і споживачам продовольства своєчасно реагувати на зміну кон'юнктури регіональних та зовнішніх продовольчих ринків, визначати найбільш вигідні канали збуту та способи просування продукції на ринку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретико-методичні засади критеріальної оцінки та діагно-

тики продовольчих ринків знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема В.А. Карпова, А.І. Ковальова, О.В. Кошій, А.С. Новоселова, Н.М. Розанової, П.Т. Саблука, В.В. Третьяка, В.М. Ціхановської, В.Г. Чиркова, О.М. Шпичака та інших. Водночас методи оцінки стану агропродовольчого ринку в умовах нестабільної кон'юнктури все ще залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – розробити інформаційно-методичні засади щодо оцінки та збалансування кон'юнктури продовольчого ринку, враховуючи стан і тенденції розвитку ринку.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвинутого ринкового середовища виникає необхідність удосконалення та вивчення методів оцінки кон'юнктури вітчизняного ринку продовольчих товарів. Безперечно, оцінка кон'юнктури продовольчого ринку є складним дослідницьким процесом. Так, основною метою вивчення кон'юнктури ринку продовольчих товарів є визначення і передбачення можливого характеру розвитку процесу реалізації товарів і задоволення купівельного попиту з урахуванням дії різноманітних факторів та ринкових умов. Головними завданнями вивчення кон'юнктури продовольчого ринку є характеристика масштабу ринку; оцінка та аналіз основних пропорцій ринку; виявлення і аналіз тенденцій ринку і його динамічної стійкості. Зрозуміло, що вивчення ринкової кон'юнктури продовольчих товарів дозволяє отримати інформацію про стан і тенденції розвитку ринку, спів-

Модель вивчення кон'юнктури продовольчого ринку

Розробка автора.

відношення попиту та пропозиції, причини зміни в перспективі [1, 2]. Результати вивчення кон'юнктури продовольчого ринку доцільно використовувати для обґрунтування, формування виробничого і торговельного асортименту, коригування замовлень торговельних організацій, тобто поточного регулювання попиту і пропозиції. Тому особлива увага має приділятися вивченню кон'юнктури продовольчого ринку та проводиться на основі запропонованої моделі (див. рис.).

Як обґрунтування інформаційного забезпечення процесу розглянемо сутність основних показників ринкової кон'юнктури, а також головні детермінанти та фактори, що визначають її прояви у відповідності з блоками, виділеними в процесі вивчення кон'юнктури продовольчого ринку.

Відмітимо, що формування ринкової кон'юнктури розпочинається з ґрунтового аналізу товарної пропозиції на продовольчому ринку. Як джерела товарної пропозиції на продовольчому ринку виступають: виробництво продовольчої продукції товаровиробниками сільського господарства і харчової промисловості, обсяг експорту та імпорту продовольчих товарів. Детермінантами пропозиції на ринку виступають цінові фактори, зокрема: ціна певного товару; ціни на сировину і ресурси; інфляційні очікування продавців і покупців. До них також відносяться податки і дотації на сировину і готову продукцію, кількість конкурентів на ринку, особливості технологій і вплив науково-технічного прогресу. Одним з показників пропозиції, в той же час його детермінантою виступає виробничий потенціал, тобто здатність виробництва забезпечити відповідний обсяг і структуру пропозиції. Принципова формула, за якою розраховується виробничий потенціал ринку, має такий вигляд [3]:

$$\Pi = \sum_i^n (N_i \times W_i) + F_j, \quad (1)$$

- де N_i – одиниця виробництва;
- W_i – питома потужність виробничої одиниці;
- F_j – інші фактори і елементи потенціалу;
- n – кількість i -х одиниць виробництва та споживання.

Крім відображення обсягів виробництва при повному використанні потужностей (граничний потенціал) виробничий потенціал повинен відобразити реальний обсяг пропозиції

товарів з урахуванням вимог ринку. Тому в розгорнутому вигляді формула виробничого потенціалу набуде значення потенціалу товарної пропозиції (на визначений період) і прийме такий вигляд:

$$\Pi = \sum_i^n (N_i \times W_i \times D_i \times R_i \times [T_{пр.цін} \times E_p] K) - B + C_{имп}, \quad (2)$$

де N_i – підприємство або група підприємств, що виробляють i -й товар;

W_i – середня потужність підприємства (підприємств) з випуску i -го товару;

D_i – середній рівень завантаження виробничих потужностей;

R_i – ступінь забезпечення виробництва ресурсами, необхідними для реалізації виробничої програми $[T_{пр.цін} \times E_p]$ – поправка на зміну оптових цін, де $T_{пр.цін}$ – темп приросту ціни, E_p – коефіцієнт еластичності пропозиції від цін на сировину та готові вироби;

K – поправка на конкурентоспроможність товару;

B – внутрішнє виробниче споживання (за нормативом);

$C_{имп}$ – конкуруючий імпорт;

n – кількість i -х виробничих підприємств.

Другим блоком аналізу кон'юнктури ринку продовольчих товарів нами виділено вивчення та оцінка купівельного попиту. Ключовими характеристиками даного блоку як окремої інформаційної системи є перелік показників, що оцінюють стан купівельного попиту з точки зору необхідності його регулювання. Разом із тим у кон'юнктурному аналізі виділяють такі показники: рівень задоволеності попиту за видами товарів і групами споживачів; структура споживчого сектору ринку та її динаміка; показники споживчих переваг за видами і властивостями окремих видів товарів та конкурентоспроможності товарів за оцінками споживачів; цінова еластичність попиту; перехресна еластичність попиту; еластичність попиту за доходом. Власне кажучи, попит також характеризує показник рівня дефіцитності, який являє собою питому вагу товарів, відсутніх у регулярному продажі; при наближенні до 100% дану категорію називають показником тотального дефіциту.

У процесі дослідження виявлено, що ринковий механізм формує ринкову ситуацію. Пропорційність, тобто опти-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

мальне співвідношення між елементами ринку, – необхідна умова його сталого розвитку. Найважливішим параметром кон'юнктури ринку є співвідношення попиту та пропозиції [4]. Як правило, пропозиція і попит є категоріями, регульованими з боку державних структур, що своєю чергою зумовлює необхідність аналізу пропорційності і збалансованості ринку (блок 3 кон'юнктурного аналізу). Вивчення співвідношення попиту і пропозиції є найважливішим напрямом у дослідженні ієрархії пропорцій ринку.

Іншими напрямками аналізу пропорційності та збалансованості ринку є оцінка співвідношень обсягів попиту різних соціально-економічних груп споживачів; обсягів і темпів зростання виробництва (за окремими товарами або в цілому по галузі) з відповідними показниками продажів; обсягів виробництва продовольчих і непродовольчих товарів; обсягів реалізації продуктів і послуг та ін. Продовженням аналізу пропорційності ринку є характеристика галузевої і товарної структури товарообігу. З метою виявлення причин, що зумовили ті чи інші пропорції, варто використовувати порівняльний аналіз обсягів інвестицій у різні сфери промисловості та сільське господарство [5].

Важливим елементом кон'юнктурного аналізу є характеристика динаміки досліджуваного явища, тому центральним блоком оцінки ринкової кон'юнктури є аналіз тенденцій її розвитку. Як інформаційна система даний блок аналізу в якості вхідної інформації використовує дані, що характеризують стан елементів ринкових відносин. На їхній основі будуються динамічні ряди індикаторів ринку. Як показники, які дозволяють провести попередню роботу з оцінки кон'юнктурних тенденцій, обчислюють: базисні, ланцюгові й середні за період темпи зростання. Для оцінки взаємообумовлених індикаторів використовуються компаративні темпи зростання, які характеризують співвідношення інтенсивності їх зміни у динаміці періодів. У тих випадках, коли досліджуване явище ринку являє собою складну агреговану величину (наприклад, обсяг товарообігу, що включає сукупність різних товарів), для характеристики динаміки кількісних показників застосовують агрегатні або середні індекси, у нашому прикладі, індекс фізичного обсягу товарообороту і загальний індекс цін [6].

$$I = \frac{\sum_i^n q_i p_{i_0}}{\sum_i^n q_{i_0} p_{i_0}}, \quad (3)$$

де q_{i_0} та q_i – кількість реалізованого i -го товару відповідно в базисному і поточному періодах;

p_{i_0} – ціна i -го товару в базисному періоді.

Запропонована формула застосовується у випадку, якщо відомі обсяги продажів товарів в натуральному вираженні та їх вартість.

Характер відхилень фактичних значень динамічного ряду ринкових індексів від основної тенденції їх розвитку визначає ступінь стійкості (нестійкості) динамічного розвитку ринку, який в свою чергу вимірюється показником аналізу динаміки – коефіцієнтом апроксимації. Даний коефіцієнт обчислюється таким чином:

а) розраховується середньоквадратичне відхилення емпіричних рівнів від тренда (основної тенденції):

$$\sigma_{y-y_t} = \sqrt{\frac{\sum (y_i - y_t)^2}{n}}, \quad (4)$$

де y_i – фактичне (емпіричне) значення показника динамічного ряду, що характеризує розвиток будь-якого ринкового індикатора;

y_t – вирівнювання значення рівнів динамічного ряду: $y_t = f(t)$;
 n – кількість показників – періодів динамічного ряду;

б) розрахунок безпосередньо коефіцієнта апроксимації:

$$K_a = \frac{\sigma_{y-y_t}}{\bar{y}} \times 100, \quad (5)$$

де σ_{y-y_t} – середньоквадратичне відхилення;

$\bar{y}$ – середнє значення показників динамічного ряду.

Коефіцієнт апроксимації вимірюється у відсотках, може приймати значення від 0 до 100.

Відмітимо, що оцінка тенденцій розвитку ринку здійснюється шляхом аналізу зміни основних його параметрів (обсягів поставок, продажів, рівнів цін тощо). Так, аналіз тенденцій ринку досить трудомісткий процес, що вимагає збору відповідної інформації, складання та ведення динамічних рядів, статистичних розрахунків.

Оцінка регіональних особливостей ринку є найважливішим етапом у процесі кон'юнктурного аналізу ринку. Особливістю розвитку сучасної державної регіональної політики є її спрямування на активізацію ресурсного потенціалу регіонів із метою зміцнення їхньої конкурентоспроможності. Тому вивчення регіональних особливостей стану та динаміки продовольчого ринку, закономірностей його розвитку є необхідною умовою для удосконалення напрямів державного впливу на елементи і зв'язки ринкових відносин. Інтереси державного управління, що впливають з оцінок рівня, напрямів і динамікою розвитку регіональних продовольчих ринків, пов'язані з проведенням демографічної політики, політики зайнятості та соціального захисту, стимулюванням або обмеженням тих чи інших форм регіональної ринкової діяльності, політики державних замовлень та інвестування тощо. В системі інформування бізнес-суб'єктів аналіз регіональних особливостей ринку необхідний для обґрунтування і реалізації цілей: сегментації ринку, інвестування в регіональну економіку; розробки маркетингової стратегії дистрибуції на території регіонів, визначення регіональної місткості ринку.

Вхідною інформацією для етапу оцінки регіональних особливостей стану ринку є значення параметрів факторів, що впливають на формування регіонального продовольчого ринку, в тому числі загальногосподарських і регіональних. Зокрема, до загальногосподарських факторів можна віднести: тенденції та рівень розвитку виробництва, в тому числі продовольчих товарів; характер розподілу і перерозподілу валового продукту; політику щодо ціноутворення і доходів населення; обсяг товарної і грошової мас в обігу; показники загальноекономічної кон'юнктури. До регіональних параметрів, аналіз яких є вихідною інформацією для оцінки регіональних особливостей ринку, можуть бути віднесені: обсяг, структура, рівень і динаміка окремих індикаторів ринку регіону; залежність їх розвитку від стану економіки та соціально-демографічних умов регіону, ринковий потенціал регіону та формування міжрегіональних товарних зв'язків; а також

демографічні, природно-кліматичні, транспортні, соціальні та інші характерні для регіону параметри. Як потоки вихідної інформації за підсумками аналізу регіональних особливостей ринку продовольчих товарів виступають: характеристики відносної відособленості регіонального ринку як частини внутрішнього ринку продовольчих товарів країни; характеристики цілісності регіонального продовольчого ринку; характеристики специфічних економічних, національно-побутових, природно-кліматичних, демографічних особливостей регіону, характер і ступінь їхнього впливу на формування і розвиток продовольчого ринку регіону.

Констатація ситуації, що склалася, навіть за умови виявлення причинно-наслідкових зв'язків у сфері ринкових відносин, не являється кінцевою метою кон'юнктурного аналізу. Останній його етап – прогноз кон'юнктури продовольчого ринку. Як потоки вхідної інформації, необхідної для здійснення прогнозів, розглядаються параметри систем факторів і причинно-наслідкових зв'язків структури досліджуваного явища (товарної пропозиції, попиту, товарообігу, місткості ринку).

У сукупності показників, які забезпечують інформаційну систему етапу прогнозування ринкової кон'юнктури, слід зупинитися на характеристиці показників, за допомогою яких здійснюється перевірка надійності і точності прогнозу. До них належать:

- коефіцієнт якості прогнозу [7, 8]:

$$K = \frac{p}{p + q}, \quad (6)$$

де p – кількість підтверджених прогнозів;

q – число непідтверджених прогнозів;

- показник надійності прогнозу (метод Тейла), що дозволяє оцінити помилку прогнозу до настання прогнозного терміну:

$$V = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (p_i - A_i)^2}{A_i}}. \quad (7)$$

де p_t та A_t – прогнозне і фактичне значення тенденції (зміни) досліджуваного показника кон'юнктури; якщо $V = 0$ – прогноз абсолютно точний, $V = 1$ – прогноз близький до екстраполяції, $V > 1$ – прогноз дає гірший результат, ніж проста екстраполяція.

Вихідною інформацією при завершенні даного етапу є обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків, умов, що визначають ринкову ситуацію, і здійснені на цій основі: прогноз товарної пропозиції, купівельного попиту, місткості ринку та інших складових, що визначають кон'юнктуру.

Висновки

На наш погляд, для ефективного функціонування галузей продовольчого забезпечення важливе значення має створення цілісної системи інформування та орієнтування господарюючих суб'єктів, а також системи інформаційно-методичного забезпечення процесу державного регулювання. Застосовуючи вище запропоноване інформаційно-методичне забезпечення для розвитку галузей виробництва, переробки і розподілу продовольчої продукції доцільно забезпечити організацію збору, обробки та розповсюдження інформації про обсяги наявних товарних ресурсів продукції, збут на організованих продовольчих ринках, ціни на сільськогосподарську продукцію, а також розробляти щорічні та сезонні прогнози ринкової кон'юнктури за всіма основними видами сільськогосподарської продукції та продовольства і доведення інформації до всіх господарюючих суб'єктів продовольчого ринку, а також організацій і відомств, пов'язаних із забезпеченням населення продовольством.

Список використаних джерел

1. Радіщук Т.П. Особливості прогнозування кон'юнктури товарного ринку / Т.П. Радіщук // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2010. – №684. – С. 39–41.
2. Кошій О.В. Механізм формування кон'юнктури товарного ринку / О.В. Кошій // Збірник наукових праць. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2007. – Вип. 4. – 413 с.
3. Мельник Т.М. Методологічні підходи до дослідження кон'юнктури товарних ринків / Т.М. Мельник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №12. – С. 148–155.
4. Беседін В.Ф. Аналіз і прогнозування попиту та пропозиції / В.Ф. Беседін, С.В. Дідур // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №7. – С. 20–28.
5. Германенко Л.М. Методика розрахунку збалансованості продовольчого ринку регіону / Л.М. Германенко // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2008. – №2. – С. 44–52.
6. Чирков В.Г. Показники концентрації ринку / В.Г. Чирков // Конкуренція. – 2004. – №1 (10). – С. 19–24.
7. Ліпич Л.Г. Система показників оцінки кон'юнктури ринку / Л.Г. Ліпич, О.В. Кошій // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – №12. – С. 5–8.
8. Окрепкий Р. Удосконалення системи показників кон'юнктури товарного ринку / Р. Окрепкий // Економічний аналіз. – 2008. – №2. – С. 60–63.

Перспективи використання аутсорсингу підприємствами у зовнішньоекономічній діяльності

Стаття присвячена дослідженню змісту аутсорсингу, особливостям використання його у зовнішньоекономічній діяльності. Визначена роль та основні переваги і недоліки застосування аутсорсингу як інструменту отримання конкурентної переваги на ринках.

Ключові слова: аутсорсинг, конкурентна перевага, міжнародний бізнес, зовнішньоекономічна діяльність.